

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 10.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.10.40>

УДК 657.631.7

Г. Є. Павлова,

*д. е. н., професор, декан факультету обліку і фінансів,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1400-7348>*

Л. В. Волчанська,

*к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку, оподаткування та управління
фінансово-економічної безпеки,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4362-4986>*

Н. Г. Головка,

*здобувач вищої освіти, магістр,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-7808-1904>*

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОГО ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

H. Pavlova,

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Dean of the Faculty of Accounting and Finance,
Dnipro State Agrarian University of Economics, Dnipro, Ukraine*

L. Volchans'ka,

*PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of
Accounting, Taxation and Financial and Economic Security Management
Dnipro State Agrarian University of Economics,*

N. Holovko,

*Higher education student, master's degree,
Dnipro State Agrarian University of Economics*

METHODOLOGICAL BASIS FOR FORMING TAX ACCOUNTING AT AN ENTERPRISE

Сучасна система підходів до формування методології та методики податкового обліку є досить складною для більшості платників податків, що спонукає їх звертатися за допомогою до зовнішніх джерел інформації та консультаційних послуг. Значного поширення набули онлайн-вебінари, навчальні семінари, фахові видання, а також консультації, які надають національні й міжнародні аудиторські компанії, адвокати, податкові консультанти та судові експерти. Проте навіть такі ресурси не завжди забезпечують повне розв'язання складних проблем, що виникають у сфері оподаткування.

Незважаючи на велику кількість наукових праць, присвячених проблематиці методології податкового обліку, окремі її аспекти залишаються недостатньо розробленими або потребують подальшого уточнення. Зокрема, питання практичної інтеграції податкового та фінансового обліку досі викликає труднощі. Часті зміни у податковому законодавстві ускладнюють формування стабільної методологічної основи, тоді як більшість існуючих рекомендацій мають узагальнений характер і не містять конкретних практичних інструкцій щодо адаптації до нових вимог.

Метою даної статті є дослідження методологічних основ інтеграції податкового та фінансового обліку на підприємствах і формування практичних рекомендацій щодо вдосконалення методичного забезпечення податкового обліку в умовах постійних змін податкового законодавства.

Встановлено, що чинні нормативно-правові акти не містять чіткого переліку обов'язкових елементів облікової системи, тому підприємства мають право самостійно визначати їх склад, а також обирати методи ведення бухгалтерського обліку, які розробляються власними силами або не мають однозначного нормативного регулювання.

Крім того, було запропоновано практичні рекомендації щодо вдосконалення інтеграції облікових систем та методичного забезпечення податкового обліку. Зокрема, рекомендується створювати гнучкі моделі інтеграції фінансового та податкового обліку, що враховують особливості

діяльності підприємства, специфіку галузі та форму власності. Одним із ключових напрямів є уніфікація первинних податкових документів і облікових реєстрів, що сприятиме більш ефективній автоматизації процесів підготовки звітності.

The current system of approaches to the formation of tax accounting methodology and techniques is quite complex for most taxpayers, prompting them to seek help from external sources of information and consulting services. Online webinars, training seminars, professional publications, as well as consultations provided by national and international auditing companies, lawyers, tax consultants, and forensic experts have become widespread. However, even such resources do not always provide a complete solution to the complex problems that arise in the field of taxation.

Despite the large number of scientific works devoted to the methodology of tax accounting, certain aspects remain underdeveloped or require further clarification. In particular, the practical integration of tax and financial accounting continues to pose difficulties. Frequent changes in tax legislation complicate the formation of a stable methodological basis, while most existing recommendations are general in nature and do not contain specific practical instructions on how to adapt to new requirements.

The purpose of this article is to study the methodological foundations of integrating tax and financial accounting in enterprises and to develop practical recommendations for improving the methodological support of tax accounting in the context of constant changes in tax legislation.

It has been established that the current regulatory and legal acts do not contain a clear list of mandatory elements of the accounting system, therefore, enterprises have the right to independently determine their composition, as well as choose accounting methods that are developed on their own or do not have unambiguous regulatory regulation.

In addition, practical recommendations were proposed to improve the

integration of accounting systems and methodological support for tax accounting. In particular, it is recommended to create flexible models for integrating financial and tax accounting that take into account the characteristics of the enterprise, the specifics of the industry, and the form of ownership. One of the key areas is the unification of primary tax documents and accounting registers, which will contribute to more efficient automation of reporting processes.

Ключові слова: *методологічні засади, податковий облік, підприємство, первинні документи, звітність.*

Keywords: *methodological principles, tax accounting, enterprise, primary documents, reporting.*

Постановка проблеми. Вітчизняна система оподаткування вирізняється високою динамікою та частими змінами законодавчої бази, що регулює порядок нарахування та сплати податків і зборів. Ці зміни стосуються як норм податкового законодавства, так і форм первинної документації, облікових реєстрів та звітності. Унаслідок цього платники податків змушені витратити значні ресурси на пристосування до нововведень: вивчення оновлених вимог, налаштування облікових систем і організацію процесів податкового обліку.

Сучасні підходи до організації методології та методики податкового обліку є досить складними для платників податків, що змушує їх звертатися до зовнішніх інформаційних і консультаційних ресурсів. Широкого поширення набули вебінари, семінари, професійні журнали, а також консультації від національних і міжнародних аудиторських фірм, адвокатів, податкових консультантів і судових експертів. Однак навіть ці інструменти не завжди гарантують повноцінне вирішення складних питань, що виникають у процесі оподаткування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У роботах Дмитрука Б.П., Грідневої Д.В. та Светлової Н.М. [2] здійснено оцінку сучасних підходів до

методології, методики та організації податкового обліку в Україні. Автори підкреслюють, що постійні зміни податкового законодавства значно ускладнюють ведення облікових процесів для суб'єктів господарювання. Це, у свою чергу, змушує платників податків звертатися до платних консультаційних послуг спеціалізованих фахівців. Як один із можливих напрямів удосконалення пропонується розроблення детальних інструкцій для платників та активніше залучення професійних бухгалтерських організацій до вирішення проблемних питань у сфері податкового обліку.

Безкровна І.Г. [1] акцентує увагу на проблематиці інтеграції фінансового та податкового обліку на підприємствах. Вона пропонує методологічні підходи до формування єдиної інформаційної системи, яка забезпечувала б підготовку як фінансової, так і податкової звітності. Такий підхід, на думку дослідниці, дозволить уникнути дублювання даних та підвищити ефективність облікових процедур.

Міньковська А.В. [6] у своїх методичних розробках аналізує особливості застосування основних методів податкового обліку, зокрема касового методу, методу нарахувань і методу першої події. Вона розглядає специфіку їх використання залежно від виду господарських операцій та окреслює переваги й обмеження кожного підходу.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну кількість досліджень, присвячених методології податкового обліку, низка аспектів залишається недостатньо опрацьованою або потребує подальшого уточнення. Зокрема, інтеграція податкового та фінансового обліку на практиці залишається проблемною. Хоча науковці пропонують методологічні підходи до гармонізації цих двох систем, механізми їх реалізації на рівні окремих підприємств є фрагментарними та не забезпечують універсальних моделей, які б враховували специфіку різних форм власності та видів економічної діяльності. Окрім того, методичне забезпечення ведення податкового обліку в умовах динамічного законодавчого середовища залишається недостатньо розробленим. Постійні

зміни в податковому законодавстві ускладнюють створення стабільної методологічної бази, а більшість наявних рекомендацій мають загальний характер і не містять деталізованих практичних алгоритмів для адаптації до нововведень.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз методологічних засад інтеграції податкового і фінансового обліку на підприємстві, а також розробка практичних пропозицій для вдосконалення методичного забезпечення податкового обліку в умовах постійних змін законодавчої бази оподаткування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діяльність будь-якого суб'єкта господарювання пов'язана зі сплатою податків, які безпосередньо чи опосередковано впливають на фінансові результати підприємства. Неправильне нарахування податків, їх несвоєчасна сплата, помилки в організації податкового обліку чи несвоєчасне подання звітності можуть призвести до застосування штрафних санкцій, нарахування пені та інших фінансових стягнень. Для мінімізації таких ризиків необхідно оптимізувати податкові платежі через ефективну організацію податкового обліку.

Організація податкового обліку передбачає діяльність підприємства, спрямовану на створення, систематичне впорядкування та вдосконалення системи обліку податків. Це необхідно для надання державним податковим органам достовірної інформації, яка забезпечує контроль за правильністю нарахування та сплати податків, а також своєчасністю подання звітності [5].

Згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», основою для організації та методології обліку виступає облікова політика підприємства. Вона включає методи та процедури, що застосовуються для ведення фінансового, податкового та управлінського обліку.

Облікова політика являє собою набір принципів, методик і процедур, які підприємство використовує для підготовки та подання своєї звітності. Під час розробки Наказу про облікову політику необхідно брати до уваги фактори, що впливають на її формування рисунок 1.

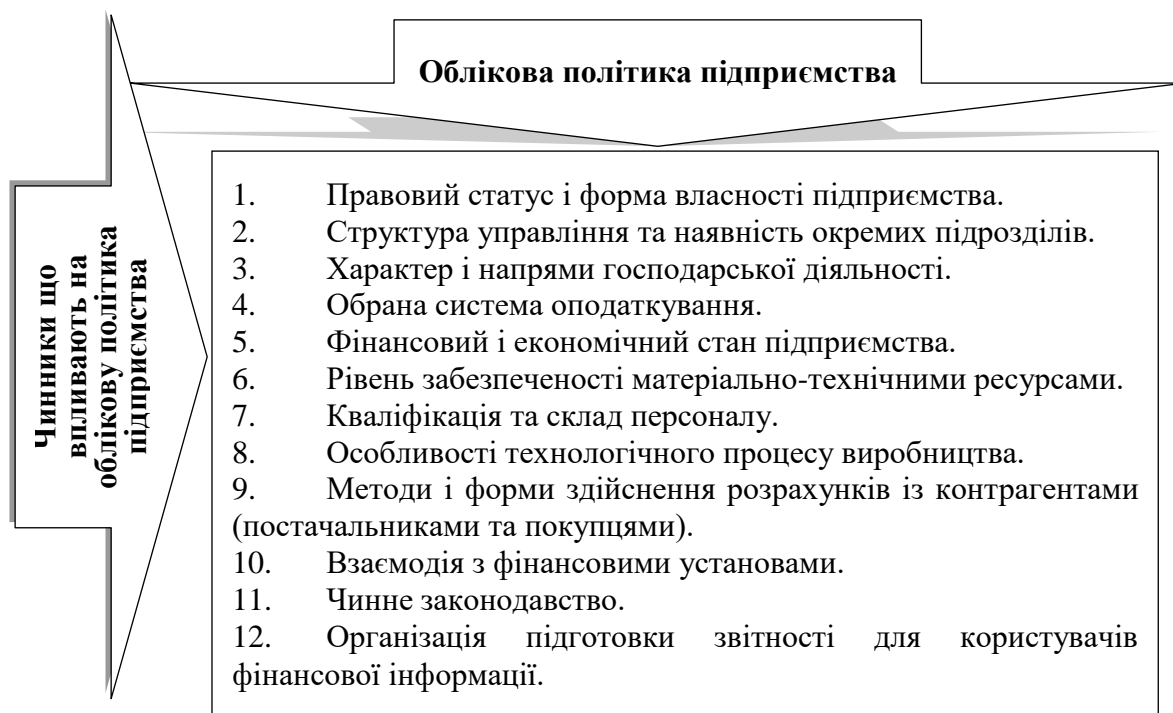

Рис. 1. Вплив чинників на формування облікової політики підприємства

Джерело: сформовано на основі [6].

Не існує єдиного універсального Наказу про облікову політику, оскільки кожне підприємство має враховувати обрану систему оподаткування та специфіку своєї господарської діяльності. Неприйняття такого Наказу може вважатися порушенням положень статті 8 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [3].

Законодавством не встановлено вичерпного переліку обов'язкових елементів, тому підприємство самостійно визначає їх, а також способи ведення бухгалтерського обліку, які розроблені власними силами або не чітко регламентовані нормативними актами. На рисунку 2 представлено елементи облікової політики підприємства, що використовуються під час формування обліково-звітної інформації.

Податковий облік здійснює фіскальні та регуляторні функції, що призводить до відмінностей між системами бухгалтерського і податкового обліку. Схеми, що ілюструють організацію облікового процесу для

податкових платежів у бухгалтерському та податковому обліку, зображено на рисунках 3 і 4.

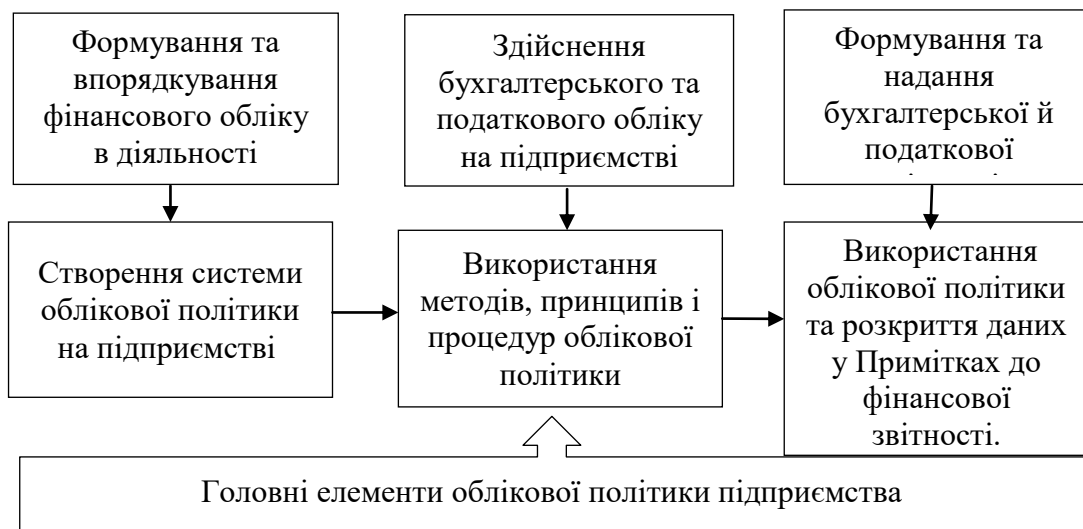

Рис. 2. Облікова політика під час формування обліково-звітної інформації

Джерело: сформовано на основі [7].

Бухгалтерський облік є організованою системою реєстрів, що ґрунтується на затвердженому Плані рахунків, забезпечуючи високу точність і надійність фінансових даних. Податкова звітність формується на основі фінансової звітності, яка, своєю чергою, базується на даних бухгалтерського обліку. Незважаючи на відмінність у цілях бухгалтерського і податкового обліку, завжди виникає потреба в їх зіставленні та виявленні причин можливих невідповідностей.

Основні засади організації та методика обліку податкових платежів регулюються Національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку (НП(С)БО) та Податковим кодексом України.

Слід наголосити, що в бухгалтерському і податковому обліку застосовуються різні реєстри та первинні документи. У бухгалтерському обліку первинні документи відповідають типовим формам, затвердженим відповідними нормативними актами, а до реєстрів належать журнали та відомості.

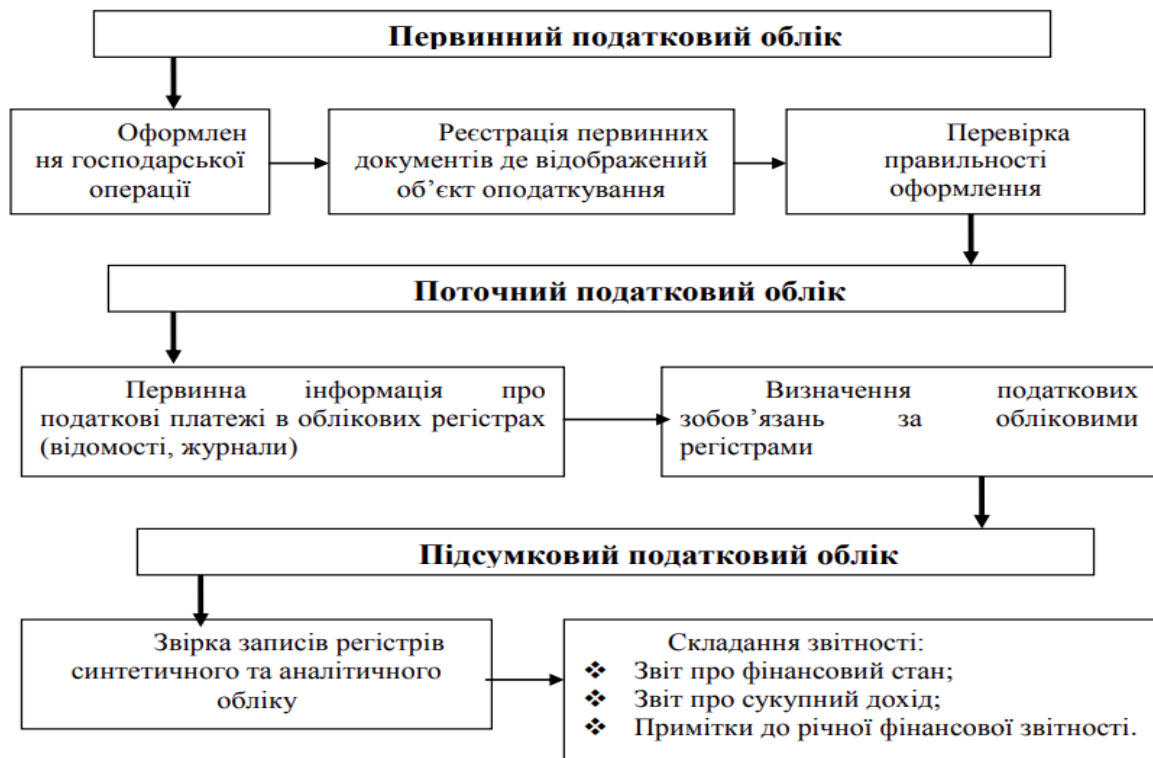

Рис. 3. Побудова системи бухгалтерського обліку щодо нарахування та сплати податкових зобов'язань

Джерело: сформовано на основі [8].

Питання методичного супроводу податкового обліку в умовах частих змін законодавства залишається актуальним. Аналіз доступних рекомендацій свідчить, що більшість із них мають узагальнений характер і не пропонують конкретних практичних вказівок для адаптації облікових систем до нових податкових норм. Відсутність деталізованих методичних посібників підвищує ризик виникнення помилок і змушує підприємства звертатися до зовнішніх консультантів.

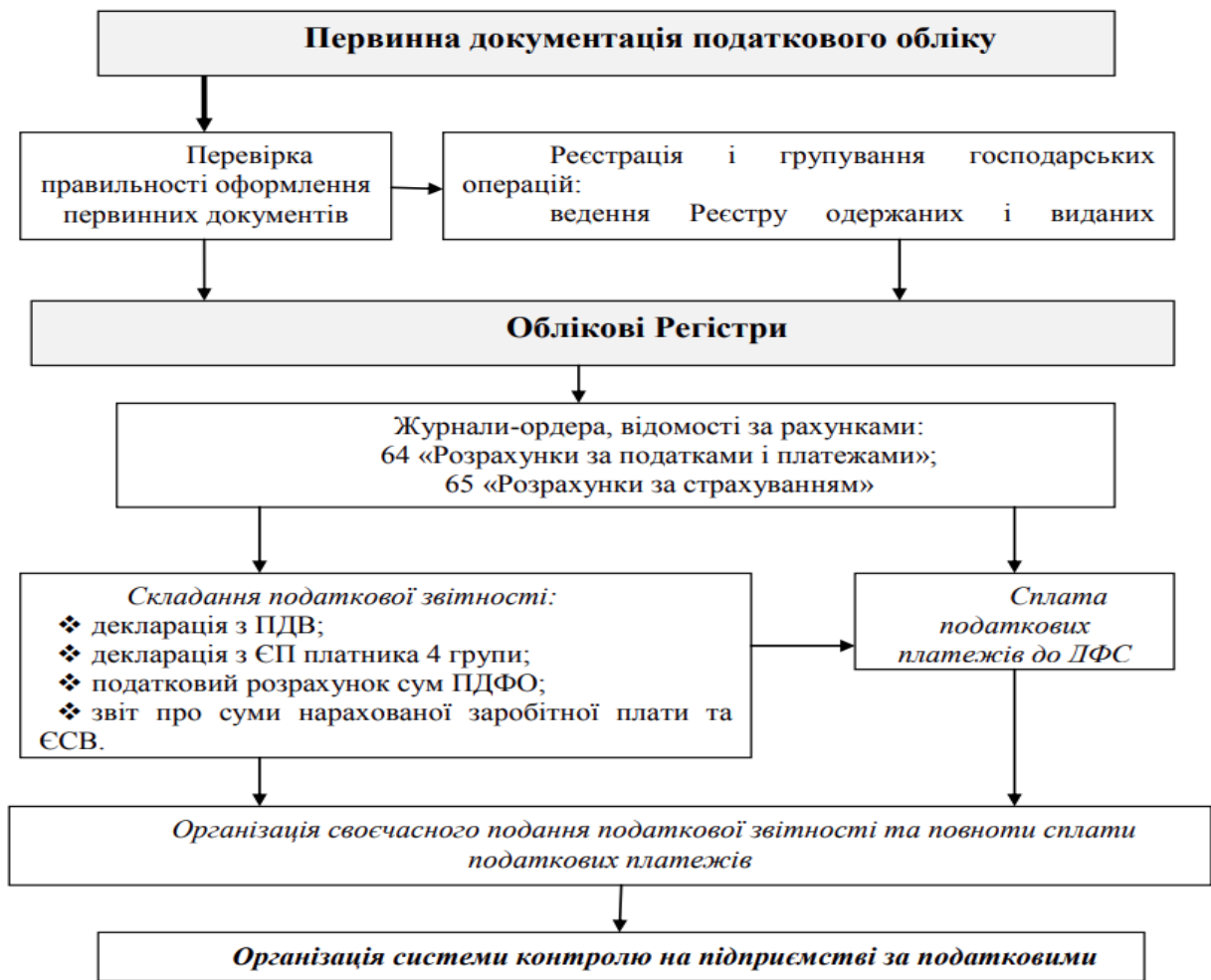

Рис. 4. Організація облікового процесу за податковими платежами (податковий облік)

Джерело: сформовано на основі [5].

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Проведений аналіз дозволив сформулювати практичні пропозиції для вдосконалення інтеграції облікових систем і методичного супроводу податкового обліку. Зокрема, пропонується розробляти гнучкі моделі інтеграції фінансового та податкового обліку, які враховують особливості діяльності підприємства, специфіку галузі та форму власності. Важливим напрямом є уніфікація первинних податкових документів і облікових регістрів, що сприятиме автоматизації процесів підготовки звітності. Крім того, доцільно створити деталізовані методичні посібники та алгоритми, які допоможуть адаптувати облікові системи до змін у законодавстві, з урахуванням практичних прикладів і рекомендацій, орієнтованих на потреби

малого та середнього бізнесу. Не менш важливим є підвищення професійного рівня фахівців з обліку шляхом організації регулярних тренінгів і навчальних програм, які забезпечать оперативне реагування на законодавчі нововведення. Реалізація цих заходів сприятиме підвищенню ефективності облікових процесів, мінімізації ризиків помилок, а також забезпеченню своєчасного та достовірного формування фінансової й податкової звітності для підприємств різних форм власності та видів діяльності.

Література

1. Безкровна І. Г. Інтеграція фінансового та податкового обліку: методологічні аспекти. *Фінанси України*. 2020. № 4. С. 78-85.
2. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський облік в Україні: теорія і практика: підручник. Житомир: ПП «Рута», 2018. 512 с.
3. Дмитрук Б. П., Гріднева Д. В., Светлова Н. М. Сучасні підходи до методології, методики та організації податкового обліку в Україні. *Вісник економічної науки України*. 2021. № 2. С. 45-52.
4. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 № 996-XIV (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>.
5. Кузьминський Ю. А., Литвин В. В. Податковий облік і звітність. Київ: КНЕУ, 2021.
6. Крупей Н. С. Деякі аспекти формування облікової політики для цілей оподаткування. *Економічні науки*. Сер.: Економіка та менеджмент. 2012. Вип. 9 (2). С. 231-240.
7. Міньковська А. В. Методичні основи застосування методів податкового обліку в Україні. *Облік і фінанси*. 2017. № 3. С. 32-39.
8. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.

9. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

References

1. Bezkravna, I.H. (2020), "Integration of financial and tax accounting: methodological aspects", *Finansy Ukrainy*, vol. 4, pp. 78-85.
2. Dmytruk, B.P. Gridnyeva, D.V. and Svyetlova, N.M. (2021), "Modern approaches to the methodology, methods, and organization of tax accounting in Ukraine", *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, vol. 2, pp. 45-52.
3. The Verkhovna Rada of Ukraine (1999), The Law of Ukraine "On accounting and financial reporting in Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (Accessed 29 May 2024).
4. Kuzmyskyi, Yu.A. and Lytvyn, V.V. (2021), *Podatkovi oblik i zvitnist* [Tax accounting and reporting], KNEU, Kyiv, Ukraine.
5. Krupei, N.S. (2012), "Some aspects of forming accounting policies for taxation purposes", *Ekonomichni nauky, Ser.: Ekonomika ta menedzhment*, vol. 9, no. 2, pp. 231-240.
6. Minkovska, A.V. (2017), "Methodological foundations of applying tax accounting methods in Ukraine", *Oblik i finansy*, vol. 3, pp. 32-39.
7. Butynets, F.F. (2018), *Bukhhalterskyi oblik v Ukraini: teoriia i praktyka* [Accounting in Ukraine: theory and practice], PP "Ruta", Zhytomyr, Ukraine.
8. Ministry of Finance of Ukraine (2013), National Accounting Standard "General requirements for financial reporting", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (Accessed 29 May 2024).
9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), "Tax Code of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (Accessed 29 May 2024).

Стаття надійшла до редакції 06.10.2025 р.